

TYPES OF POETICAL LANGUAGE EXPERIENCES IN STĂNESCU'S POETRY. THE INVENTION ON THE LEVEL OF THE VERBAL GROUP

Anca PĂUNESCU, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: More and more obvious as an autonomous direction after the 80s, literary linguistics can clearly be delimited from the theoretical basis of structuralism and, in general, from all linguistic orientations operating with ideal constructs (prototypical speaker, standard language proficiency, homogeneous linguistic communities etc).

The change of view occurs at the same time as the shift of focus from the Saussurian concept of language, which dominated the perspective of various branches of linguistics for decades, to the comprehensive concept of speech, essential in the analysis of different types of messages and, in particular, of the literary one, as M. Bahtin rightly notes, while theorizing on "speech genres".

Keywords: surface structure, deep structure, morphological classes, verb phrase, connector, syntactic representation

Deosebirea dintre gramatica și teoria textului se referă doar la începuturi, căci, ulterior, cele două direcții și-au împrumutat una alteia diferite concepte, idei, aspecte și amănunte, astfel încât deosebirile au devenit pe parcurs tot mai mici.

Olandezul van Dijk¹ are meritul de a fi dat prima lucrare de mari proporții asupra textului: *Câteva aspecte ale gramaticii textului Un studiu de lingvistică teoretică și poetică*, 1972.

Autorul a adoptat categoriile gramaticii (semanticii) generative și le-a transpus la propozițiile unui text. Categoriile gramaticale fiind studiate la nivelul textului, au devenit astfel *categorii textuale*. Prin lucrările sale ulterioare (cărți și studii) el a completat gramatica textului cu o pragmatică a textului folosind semantica logică și categorii din pragmatică, inclusiv elemente ale teoriei actelor de limbaj. În aceste lucrări autorul a fost preocupat și de relația dintre subiectul-receptor și text, producând în acest sens și cercetări de psihologie.

1. Structura de suprafață. O trăsătură a structurilor textuale de suprafață este dată de relațiile dintre propoziții.

Relațiile dintre propoziții conferă textului identitatea referențială. Întreaga secvență de propoziții are un singur referent, ceea ce se realizează prin selectarea articolelor din punct de vedere sintactic și prin descripții definite ale indivizilor din punct de vedere logico-semantic.

Un alt mod prin care se stabilesc relațiile dintre propoziții la nivelul structurii de suprafață este pronominalizarea. Referentul poate fi reluat prin pronume, ceea ce înseamnă o continuitate referențială pe parcursul textului. Același lucru este demonstrat și cu ajutorul timpurilor verbale. Felul în care se fac legăturile timpurilor verbale într-o secvență de propoziții arată, de asemenea, că există o legătură între propoziții, formînd o unitate mai mare, textul. În aceeași ordine sunt discutate și adverbele de loc.

¹ Dijk, 1985, p.3-4.

Relațiile semantice, la nivelul de suprafață al textului, constau în relațiile dintre elementele lexicale (echivalență, incluziune și intersecție, ultima cu anumite rezerve), iar la nivelul relațiilor dintre propoziții: presupoziția și consecuția.

Alte relații semantice între propoziții sunt marcate de adverbele și conjuncțiile, care fac legătura între secvențe de propoziții. Majoritatea unor astfel de relații sunt specificate de predicatul propoziției prin determinarea timpului, locului, cauzei, scopului, rezultatului, condiției, concesiiei etc.

Relațiile de timp care pot fi formalizate fie ca predicat, fie ca argumente, sunt definite astfel: o axă temporală concepută ca un continuum sau ca o succesiune liniară de puncte temporale cu un punct pragmatic zero, indicând timpul propoziției și un punct semantic zero variabil, indicând timpul unei acțiuni sau al unui proces la care se referă.

Alte două noțiuni relevante pentru descrierea relațiilor semantice dintre propozițiile unui text sunt *tema și dezvoltarea ei*.

Autorul arată că această distincție între temă („Thema”) și rhemă („Rhema”) apare adesea încă la formalistii ruși și cehi în opere privind *perspectiva funcțională a propoziției*. Noțiunile de *temă și dezvoltare* au fost explicitate în cadrul teoriilor generativ-transformaționale.

Autorul arată că dacă avem o propoziție inițială *Si* sau una intermediară *Su* atunci ca și la presupoziție se poate distinge între o expansiune (dezvoltare) pragmatică, semantică și referențială, în acord cu tipul de introducere a temei.

2. Structura de adâncime Cât privește structura de adâncime a textului, ea constă din *macrostructuri*. Prin analogie cu gramatica generativă, acest nivel este numit *structura de adâncime a textului*.

Asemănător gramaticii propoziției, gramatica textului se presupune a fi un model formal pentru vorbitorul nativ. O astfel de competență care permite vorbitorului să producă, să interpreteze, să procesualizeze și să parafrazeze etc. un număr virtual infinit de texte trebuie să fie guvernat de un aparat de reguli.

De exemplu, *competența textuală* poate fi formată din reguli, elemente și constrângeri care permit o combinare corectă a propozițiilor subsecvente. Aceste reguli adiționale pot fi introduse într-o gramatică a propoziției fără profunde schimbări în forma gramaticii. În afara dificultăților formale, adaugă autorul, probabil nu există nici o obiecție psihologică care să privească posibilitatea învățării și manipularii unor astfel de „reguli de tranziție”.

Memorizarea unui text constă în mod esențial, arată van Dijk, în actualizarea structurii sale de adâncime, care, este stocată în memoria pe termen lung. Abilitatea de a abstrage, de a parafraza, de a comenta etc. un text pot fi studiate din această perspectivă.

Pentru structura de adâncime a textului van Dijk folosește logica propozițională. El consideră că structura de adâncime a textului este formată dintr-un *număr de predicate (m) și un număr de argumente (n)*.

Predicatul sunt exprimate logic prin categorii de tipul *Stare, Proces, Eveniment, Acțiune*, iar argumentele prin categorii abstracte precum *Agent, Pacient, Obiect, Instrument, Cauză, Scop* (după gramatica cazurilor a lui Fillmore)².

² Fillmore, 1985, p. 183.

Între aceste propoziții logice de adâncime, de tip Predicat + Argument, la rândul lor exprimate prin categoriile enumerate mai sus, se stabilesc la nivelul structurii de adâncime anumite relații logice: *disjuncția*(A), *conjuncția* (V), *implicația* (D), care poate să însemne *cauză și consecință* și *echivalența* (=), la care se adaugă *cuantificatorii*.

Pentru completarea categoriilor de adâncime, autorul mai introduce operatorii modali *factual* (adică realizabil, care se poate actualiza) și *nefactual* (nerealizabil, cum sunt visele, minciunile, ficțiunile etc.) în strânsă legătură cu operatorii care exprimă *probabilitatea și posibilitatea*. *Negația* ca operator logic este introdusă de autor în aceeași serie.

O altă serie de categorii considerate de autor necesare pentru descrierea structurii de adâncime a textului sunt categoriile per-formative, care reprezintă prima calificare a propozițiilor din text: afirmative sau descriptive, interogative, imperative (sunt de fapt tradiționalele „atitudini prepoziționale”).

Textul ca întreg, conchide autorul, poate fi considerat ca un *argument* (în sensul logicii propoziționale), având o structură silogistică. Reprezentarea structurii de adâncime semantice a textului poate fi astfel formalizată conform relațiilor logico-semantice dintre propoziții.

Pentru reliefașarea trăsăturilor de pragmatică enumerate mai sus vom analiza după modelul Ecaterinei Mihăilă³ un poem stănescian.

Confundare

„*Cine ești tu, cel care ești, Și unde ești, când nimic nu este?*
Născut dintr-un cuvânt îmi duc înțelesul într-o pustietate divină.
întreb dacă sunt, dar strigătul nu se rupe de mine,
și una cu el rămân, adăugind deșertului singurătate.
Cu harul vreunei silabe urnesc din înțepnire,
întruna, golurile sferice în alte goluri aidoma lor, și fără de margini.
Fixitatea neființelor mereu o clatin într-un azi etern cu aură de vid
mă rog să fii, de mine însumi mă rog să fii. Arată-te.”

Poezia, în totalitatea ei, exprimă imensul travaliu artistic al poetului pentru crearea poeziei cu care, de fapt, se confundă. Textul începe cu un enunț interogativ care se corelează cu enunțul de la sfârșit – o rugămintă de mare intensitate ce se termină cu imperativul *Arată-te* –, constituind și mărcile de începere și de terminare ale textului.

În rest, constatăm că unele părți ale poeziei exprimă sub o formă sau alta **LOGOSUL**:

1) *Născut dintr-un cuvânt îmi duc înțelesul...* 2) *întreb dacă sunt dar strigătul I nu se rupe de mine / si una cu el rămân*, 3) *Cu harul vreunei silabe / urnesc din înțepnire*, 4) *într-una clatin (fixitatea neființelor)*, iar alte părți ale poeziei exprimă

NEPUTINȚA LOGOSULUI de a-și exercita funcția:

5) (*îmi duc înțelesul*) *într-o pustietate divină* 6) (*strigătul nu se rupe de mine*) *adăugind deșertului singurătate* 7) (*urnesc din înțepnire golurile sferice în alte goluri/aidoma lor, si fără de margini* 8) (*clatin*) *fixitatea neființelor într-un azi etern cu aură de vid*.

Primul domeniu semantic al poeziei îl reprezintă enunțul interogativ inițial (a). Al doilea domeniu semantic (b) îl reprezintă fragmentele 1, 2, 3,

³ Mihăilă, 1998, p. 143.

- al treilea domeniu semantic (c) îl reprezintă fragmentele 4, 5, 6, 7,
 - iar ultimul domeniu semantic (d) este format din ultimele două versuri. Domeniile *a* și *d* se desfășoară compact, în schimb, domeniile *b* și *c* se întrepătrund, *c* constituind o complinire la *b*.

Iată cum se configurează structura de adâncime a textului, ținând seama că cifrele reprezintă aici nu versuri ci fragmentele de text enumerate mai sus: *abcbcbcbcd*.

Deci structura de adâncime prezintă o frumoasă simetrie.

La nivelul de adâncime al structurii de suprafață, un mare potențial poetic aduc acestui text grupurile nominale și verbale: *pustietate divină* este o îmbinare puțin obișnuită; atributul exprimă aici ideea că pustietatea nu este una oarecare, ci una încărcată de harul suprem.

Dacă luăm în considerare întreaga propoziție: *Născut dintr-un cuvânt îmi duc înțelesul într-o pustietate divină*, grupul nominal capătă noi valențe poetice. *Născut din cuvânt* (ca orice poet), *îmi duc înțelesul* (deci înțelesul este o grea povară) *într-o pustietate* (într-un spațiu al lipsei de înțelegere și ecou), dar, cum spuneam mai sus, încărcată de har. *Strigătul nu se rupe de mine* exprimă neputința comunicării artistice, iar *una cu el rămân*.

Rezultatul este singurătatea absolută a poetului: *el adaugă deșertului singurătate*.

Grupul verbal *adăugând deșertului singurătate* formează un superlativ de o mare intensitate. În strofa următoare considerăm că *fără de margini* determină pe *urnesc*. Deci: *Cu harul vreunei silabe urnesc din înțepenie, într-una și fără de margini*. *Harul*, ca determinant pe lângă *silabă*, arată clar că silaba este poetică (poezie). Restul propoziției sugerează travaliul imens al creației, iterativitatea și perpetuarea lui până la epuizare.

Ceea ce unește poetul sunt *golurile sferice în alte goluri aidoma lor*. Este oare atât de inutilă încercarea poetului de a comunica? Căci totuși poetul urnește ceva în acest univers! Mai departe, clatină *fixitatea neființelor într-un azi etern cu aură de vid*.

Grupul nominal de la sfârșit poate fi despărțit în alte două grupuri nominale componente: *azi etern* și *aură de vid*.

Ambele prezintă o contradicție în termeni Dacă din *an* extragem trăsătura semantică *efemeritate*, ea vine în contradicție cu ceea ce exprimă celălalt termen *eternitate*, iar *aura*, care este văzută de anumite persoane și oricum reprezentată de pictori, vine în contradicție cu *vid* care nu poate fi sesizat prin percepție. Aceste contradicții conferă o mare expresivitate poetică grupului nominal complex pe care l-am analizat.

Simetria structurii de adâncime și sugestivitatea deosebită a grupurilor nominale și verbale din structura de suprafață precum și inovațiile pe care le aduc fac din poezia de față un text de excepție.

Analizele de mai sus sunt foarte simple și parțiale. Am luat în considerare numai structura de adâncime a textului și uneori structura de adâncime a propozițiilor – adică adâncimea structurii de suprafață a textului.

Nivelul domeniilor semantice este suprafața structurii de adâncime, nivelul cel mai profund fiind conceptul care apare, sub forma unei nebuloase semantice. El domină conștiința poetului chiar înaintea procesului de creație propriu-zis și poate să persiste un timp destul de îndelungat.

Din nebuloasa semantică se desprind, în cazul poeziei, unul, două sau mai multe domenii semantice. În această fază elementele domeniilor semantice încep să prindă contur, între ele stabilindu-se anumite relații: mai întâi în cadrul domeniului și apoi cu elementele din

celelalte domenii, după ce în prealabil s-au stabilit anumite relații și între domeniile semantice înseși.

Cunoscând conceptul care stă la baza structurii de adâncime a textului poetic, trăsăturile dominante ale domeniilor semantice și tipul de relație între domenii și între elementele lor, se poate genera o poezie și la calculator, după un ansamblu de reguli stricte (deci după un algoritm), mașina făcând nenumărate alegeri din memoria ei care trebuie să cuprindă vocabularul limbii, o gramatică generativă pentru producerea propozițiilor, dar și pentru analiza lor în grupuri nominale și verbale, mulțimea regulilor prozodice și a figurilor poetice.

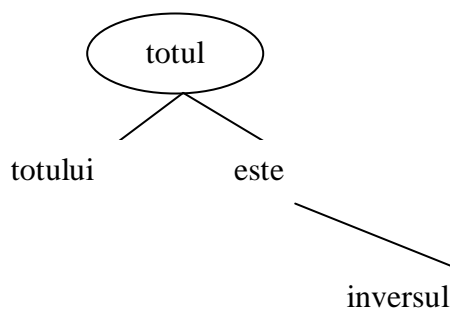
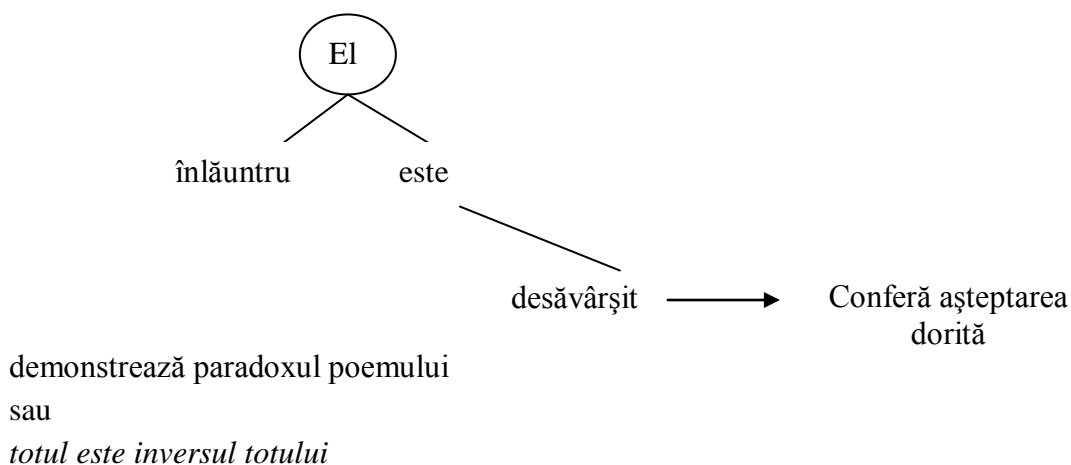
Modalități de proiecție a grupului verbal

Modalități de proiecție la structura de suprafață

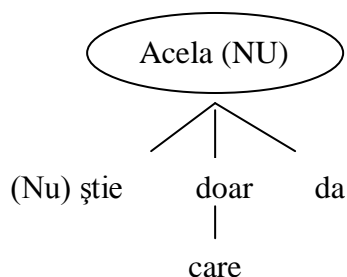
Evidențierea paradoxurilor din *Elegia întâi* răspunde la principiul chompskian *affix hopping*, care are la bază, eliminarea discontinuităților și securitatea transparenței mesajului. Utilizarea în poezie a verbului *A FI* cu preponderență, dă sens poemului și oferă cititorului transparența dorită.

Pentru exemplificare se alege versul:

El este înlăuntrul desăvârșit, care tradus grafic:

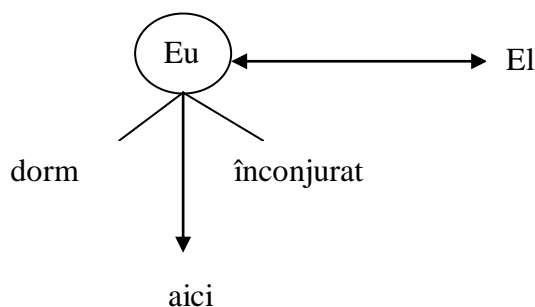

Specifică faptul că, *totul* nu i se opune și nu îl neagă
Nu doar acela care-l știe da

negarea e posibilă numai după cunoaștere

Aici dorm eu înconjurat de el

Exprimă echivalența $Eu = El$, adică interioritate absolută; iar *aici* = desfacere de spațiu

Modalități de proiecție la structura de adâncime

Structura de adâncime a poeziei *Continuitate* este formată din 5 domenii semantice. Primul domeniu semantic are ca semnificație travaliul artistic și transformarea artistului pe care o presupune. La nivelul de adâncime al structurii de suprafață el se exprimă prin efortul alergării. Alergarea este truda pe care o depune poetul spre a obține starea de grație.

Al doilea domeniu semantic, reprezentat prin al doilea fragment decupat, are ca semnificație starea de precreație, exprimată la nivelul de adâncime al structurii de suprafață prin *înfigerea sunînd în tîmple a întîmplărilor, amintirilor, speranțelor, viselor, venirilor și plecărilor* (este deja o selectare a materialului artistic).

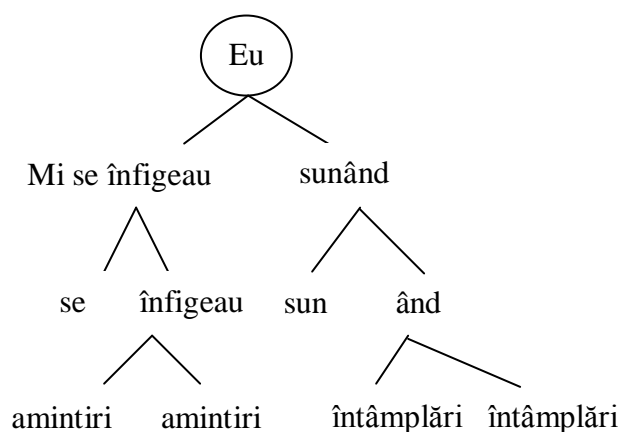
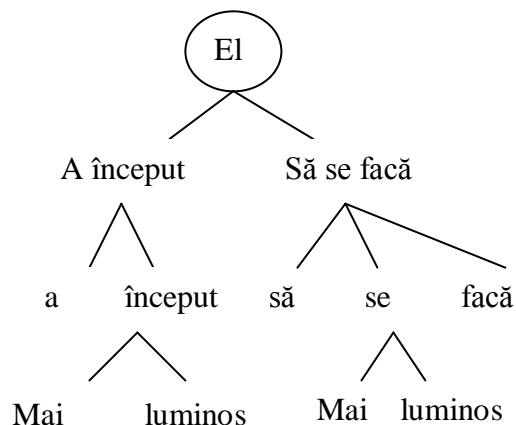
Domeniul semantic are ca semnificație continuarea travaliului artistic pînă când apropierea morții îi aduce consacrarea valorii artistice a operei sale (la nivelul de adâncime al structurii de suprafață aceasta se exprimă prin comparația: *zidul de gheață al morții îmi bate /pieptul cum bați pe-un lingou /știutul înseamnă de carate*). Domeniul semantic are ca semnificație starea de grație ca zbor: *dintr-o boltă înalta / dintr-un cer în alt cer* – la nivelul de adâncime al structurii de suprafață), după o pregătire îndelungată prin alergare.

Domeniul semantic are semnificația creației artistice realizate. La nivelul de adâncime al structurii de suprafață se exprimă prin: *gîndul meu scris, care își înfige-n pămînt / rădăcinile, sondele, ancora / visurile, dorurile, patimile*

Domeniile semantice sunt în succesiune, iar structura de adâncime are forma *abcde*, fiecare domeniu semantic mutându-se global, fără interferențe ale elementelor unui domeniu semantic în altul, așa cum am văzut în cazul altor poezii.

Analiza unora dintre versuri aprofundează faptul că, grupul verbal poartă semnificație și sens în poezia lui Stănescu.

a început să se facă mai luminos, mai luminos

Prezența ca “head” a pronumelor personale *Eu*, *El* evidențiază o dată în plus că, Nichita Stănescu realizează precizia din perspectivă obiectivă, iar verbele la timpuri compuse și moduri impersonale, reliefează un nivel perfect la nivelul reprezentării sintactice.

Stănescu se încadrează în teoria lui Chompsky prin utilizarea unor conectori ca: *înainte*, *deja*, *încă*, *deasemenea*, *deloc* și în propozițiile negative, de genul *a ațipi*, *a cânta o notă*, *a întreba sufletul*, *blestem dat*, la o aruncătură de băț, care din punct de vedere al pragmaticii, dau nota de originalitate a textelor sale.

Bibliografie

Fillmore, Ch. J., *Linguistics as a Tool for Discourse Analysis*, in “Handbook of Discourse Analysis”, vol. 1, Teun van Dijk (ed.), London, Orland, etc. Academic Press, Hartcourt Brace Jovanovich Publishers, 1985.

Fish, St., 1973, *What is Stylistics and Why are They Saying such Terrible Things about It?*, in Chatman (ed), “Approaches to Poetics”, New York, Columbia University Press, 1973.

Dijk, Teun van, *Introduction in Discourse and Literature*, Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 1985, p. 3-9.

Mancaș, M., *Interferența codurilor stilistice în poezia română contemporană*, în “România orientale”, nr. 11, Bagatto Libri, Università di Roma “La Sapienza”, Dipartimento di Studi Romanzi, 1989.

Mihăilă, Ecaterina, *Introducere în teoria lecturii*, Iași, Editura Polirom, 1998.

Stănescu, Nichita, *O viziune a sentimentelor*, București, Editura pentru Literatură, 1964.

Stănescu, Nichita, *Poezii. Antologie*, București, Editura Minerva, 1988.